

L'acompanyament a les transicions educatives i projecte vital:

Reptes de l'orientació educativa en clau de desigualtat social

Aina Tarabini

GEPS-UAB

*Jornada Activa't. Fundació Ferrer i Guàrdia
2 de desembre del 2019*

Introducció i objectius

- Transicions post-16 → clau en producció/reproducció desigualtat
 - Divisió en dos itineraris (Batxillerat i FP)
 - Primer moment de 'tria real' entre els i les joves
- Orientació → paper central per explicar transicions i tries:
 - Es converteix en la 'solució' a les 'males tries'
 - Més i millor orientació → millors tries
- Objectiu de la meva anàlisi:
 - Problematitzar l'orientació:
 - a) Abordar-la des de la mirada de les desigualtats socials
 - b) Entendre-la més enllà de la seva vessant tècnica
 - c) Entendre-la en el marc d'un context més ampli

Eixos d'anàlisi

1. Els condicionants de l'orientació

- Estructurals: model oferta postobligatòria
- Culturals: creences i expectatives docents

2. Les tensions de l'orientació

- Els gustos i les capacitats
- La lògica de l'orientació 'realista'

El context de la recerca

- **El prjecte Edupost16:**
 - Projecte I+D+I (2016- 2020, ambdós inclosos)
- **Objectiu general:**
 - Analitzar i comparar els factors que condicionen les oportunitats educatives post16 en entorns urbans (Madrid i Barcelona) des d'una triple perspectiva: política, institucional i subjectiva

Metodologia

Projecte EDUPOST16 Barcelona

Anàlisi de dades secundàries
Estudis de cas a 8 centres amb ESO i postobligatòria
Entrevistes a actors polítics, agents escolars i joves
Qüestionari a joves

Treball de camp (2017-2018; 2018-2019)

Entrevistes amb <i>policy makers</i>	28
Entrevistes amb equips directius i de coordinació	37
Entrevistes amb tutors/es	35
Qüestionaris a estudiants (1º postobligatòria)	1.319
Entrevistes amb estudiants (1º postobligatòria)	68

Els condicionants de l'orientació

Condicionants estructurals: característiques de l'oferta

- Impacte sobre professorat:
 - Pressions per mantenir la matrícula, sobretot a Batxillerat
 - Possibilitats d'interacció ESO - postobligatòria
 - Coneixements i desconeixements sobre itineraris
- Impacte sobre alumnat:
 - Possibilitats materials i simbòliques d'accés a diferents tipus de Batxillerat i CFGM (distàncies, preus, nota d'accés, imaginaris, etc.)

Els condicionants de l'orientació

El sistema no dona facilitats per seguir cap a la via professional.

Per fer Batxillerat no et cal gairebé ni sol·licitud d'admissió, mentre que per accedir a un CFGM a vegades és un calvari de tràmits. A més, la majoria de centres d'ESO tenen Batxillerat, Però no passa el mateix amb la Formació professional. Així que són els estudiants de Cicle, no els altres, els que han d'anar a un altre centre, sol·licitar l'admissió, etc. Això genera que als 16 anys, en plena adolescència, el sistema acabi desincentivant els joves a fer Formació Professional, perquè han de deixar el seu centre, els seus amics, tot (POLITEC3).

Els condicionants de l'orientació

Condicionants culturals: expectatives docents

- Creences sobre les habilitats i capacitats dels joves
 - Joves acadèmics i no acadèmics
 - Joves 'bons amb les mans' i 'bons amb el cap'
 - Tranquils i moguts
- Creences sobre els atributs de les vies
 - Fàcil i difícil
 - Teòric i Pràctic
 - Manipulació i cognició

Els condicionants de l'orientació

Encara hi ha una idea bastant esbiaixada del què és la Formació Professional inclús entre els docents. [...] Per exemple, posem per cas un alumne que sigui bo en idiomes, no hi ha cap tutor de 4t d'ESO a qui se li passi pel cap que aquell alumne podria ser un excel·lent treballador de transport internacional, o de logística internacional i que, per tant, hauria de fer un Grau Mità. En canvi, se'l veu adequat per a una carrera d'interpretació o per una filologia anglesa. M'explico? Encara hem de canviar bastant el xip en aquest àmbit, en considerar que l'alumne que és «bon estudiant» ha de fer sí o sí Batxillerat i anar a la universitat (POLITEC7).

Encara està molt arrelada entre els docents aquesta idea que l'alumne que va molt bé a l'ESO ha de fer Batxillerat i aquell que va justet ha de fer un Cicle Formatiu i això en bona mesura és perquè encara hi ha molt desconeixement sobre què són i com funcionen els Cicles. Derivem els alumnes fluixos acadèmicament a la Formació Professional i després fracassen perquè no poden sostenir les matèries que s'ofereixen (POLITEC 8).

Les tensions de l'orientació

Gustos o capacitats?

- Consens entre els entrevistats:
 - L'orientació ha de contribuir a 'descobrir' gustos/talents
 - I a guiar les tries dels joves en base a aquests gustos
- Ara bé:
 - Els gustos i les capacitats no sempre estan alineats
- Conseqüències:
 - Tendència a orientar per capacitat perquè és més observable
 - Reproducció de la desigualtat → tant els gustos com les capacitats estan mediat per l'origen social i per l'efecte del centre i del professorat

Les tensions de l'orientació

Gustos o capacitats?

- Algunes preguntes crucials:
 - Des d'on i com es generen els gustos?
 - Fins a quin punt els joves han estat exposats, han experimentat, diferents experiències formatives durant la seva trajectòria educativa?
 - Qui té les condicions per provar la seva competència en diferents àrees de coneixement?
 - Com pots triar una cosa que mai has experimentat?

Les tensions de l'orientació

Yo he escogido más por descarte que por otra cosa, sabia que no quería hacer mates, esto es casi lo único que tenía claro (Ahmed, 16 anys)

Jo faig Batxillerat perquè quan havia de triar no tenia ni idea de què fer, (...) com que encara no sé que m'agrada prefereixo tenir més temps per triar (Maria, 16 anys)

La veritat és que estava molt perduda, no sabia què m'agradava, sentia molta pressió, saps que és una decisió com molt important, que et marcarà la vida fins i tot, però no saps per on començar (Joana, 16 anys)

Les tensions de l'orientació

L'orientació s'ha d'encaminar a ajudar als joves a navegar en aquest oceà d'eleccions. S'ha d'orientar a què es joves es coneguin millor a sí mateixos i al seu context i desenvolupar un concepte d'un mateix requereix temps i suports. Un no sap qui és, el que li agrada, el que se li dóna bé, de la nit al dia, ho ha de provar, ho ha d'experimentar (POLITEC3).

L'orientació s'ha de vincular amb l'autoconeixement, amb les experiències d'aprenentatges molt diverses. És a dir, si nosaltres en una escola som capaços de provocar experiències que van des del coneixement científic a la cuina, a l'art, passant per les més clàssiques, llavors aquest alumne serà més capaç, si està ben acompanyat, i el coneixem bé, de fer una bona tria (PEDA3).

Les tensions en l'orientació

La lògica de l'orientació 'realista'

- Tornant al principi:
 - Si bé la capacitat i el gust es presenten com criteris centrals per l'orientació no tothom podrà accedir a allò que 'se li dóna bé' o que 'li agrada'.
- Doble efecte:
 - Estructura del sistema
 - Estructura de capitals familiars i universos simbòlics
- Conseqüència:
 - Possibilitat d'accés i èxit a la via formativa acaba sent central
 - El principi del realisme no opera per tothom igual

Les tensions en l'orientació

Sempre passa el mateix. Aquelles persones que tenen més possibilitats econòmiques, culturals, socials, sempre poden escollir primer. Jo crec que sí, aquelles persones que tenen més dificultat a nivell econòmic, social, sempre estan en desavantatge (...) i això ens afecta molt a l'orientació també. És el que et deia abans, si tens un alumne amb molta capacitat, o amb molt interès per una àrea però veus que no podrà accedir en aquella modalitat, sigui perquè no hi ha places, perquè està molt lluny, perquè el preu és alt, l'acabaràs reorientant, li acabaràs proposant que faci una altra cosa i ho fas per prevenir la frustració, per garantir que se n'acabi ensortint, però no apliquem el mateix criteri per tots, no.

(POLITEC8)

Conclusions

- La importància d'una mirada crítica sobre l'orientació que eviti:
 - La naturalització de les habilitats, capacitats i interessos dels joves
 - L'omissió de les condicions de producció dels gustos dels joves
 - La consolidació de dicotomies entre els joves
 - La legitimació de les jerarquies entre itineraris
- La importància d'entendre l'orientació en context
 - Una arquitectura del sistema particular
 - Una distribució de l'oferta específica
 - Unes característiques i dinàmiques institucionals concretes
 - Unes relacions i interaccions entre agents específiques
- L'orientació com a necessària però no suficient:
 - L'orientació per si sola no pot resoldre les múltiples fonts de desigualtat que expliquen les transicions a l'educació post obligatòria.

Gràcies!

Aina.tarabini@uab.cat

<https://uab.academia.edu/ATarabini>

<http://www.edupost16.es>